

ТАРИХ ДАРСЛАРИДА ЎҚУВ ФАОЛИЯТНИНГ МУАММОЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ

Абдураимов Нозимжон Азимжон ўғли,

Сурхондарё вилояти, Денов тумани 11-АФЧЎМИ ўқитувчиси

АННОТАЦИЯ

Мақолада умумтаълим мактабларида тарих фанини ўқитишнинг замонавийлаштириш жараёнларига мос келадиган инновацион усуллари кўллаш муаммолари зикр этилган. Тарих фанини ўқитишнинг интерфаол усулларида фойдаланиш ва ўқувчиларнинг мустақил ишларини ташкил этиш бўйича услубий тавсиялар тақдим этилган.

Калит сўзлар: тарих, компетенция, компетенцияга асосланган ёндашув, вазиятни ўрганиш усули, тадқиқот усули, модернизация, интерфаол усуллар,

ABSTRACT

The article substantiates the features of innovative methods of teaching history that are adequate to modernization processes in a comprehensive school. Recommendations on the use of interactive methods of teaching history and the organization of independent work of students are formulated.

Keywords: history, competence, competency-based approach, case study method, research approach, modernization, interactive methods

Умумтаълим мактабларда тарихни ўқитиш ва ўқитишнинг замонавий ёндошуви ўқув жараёнига ўқув дастурларини ва дидактик воситаларни ўзлаштиришнинг кўплаб интерфаол усуллари ўқувчиларнинг ижодий, мустақил фикрлашларини шакллантиришга ҳисса қўшишни ўз ичига олади. Компетенциявий ёндошувга асосланган таълим таълим тизимида ўқувчилар ва ўқитувчилар олдида қўйилган мақсад ва вазифаларга ўқувчиларнинг ақлий фаолиятини рағбатлантирадиган муаммоли, дизайн, ўйин усуллари ва

техникасини ўз ичига олган инновацион педагогик технологиялар тўпламидан фойдаланиш орқали эришиш мумкин. Ўқитувчи ва ўқувчилар ўртасида ўзаро тушунишни, таълим муаммоларини биргаликда ҳал этишни ва ўқувчиларнинг ижобий мулоқот кўникмаларини эгаллашга ёрдам берадиган мулоқот (интерфаол) шакллари (амалий машғулотлар, мунозаралар, мунозаралар).

Бизнинг фикримизча, ўқув дастурида ўқувчиларнинг мустақил иши улушини ошириш йўналиши бўйича мактаб таълимида ўқиш вақтини қайта тақсимлаш масаласи муҳокаманинг муҳокамаси сифатида кўриб чиқилиши лозим. Тарих фанини ўрганиш натижаси нафақат мустаҳкам билим, балки ўтмишдаги воқеаларни тушунтириш ва жамият ривожига объектив ва субъектив омилларни ҳисобга олган ҳолда сабаб-оқибат муносабатларини ўрнатиш қобилиятига эга бўлиши кераклиги, шунингдек, ўзларининг баҳс-мунозаралари қобилияти бўлиши муҳимдир [1].

Бизнинг фикримизча, ўқув ишининг муаммоли ва ўйноқи шакллари истиқболли бўлиб, синфда илмий полемикани ўқитувчининг обрўси ва босимсиз эркин, эркин тарзда олиб борилишини ташкил этиш учун имконият яратади. Мунозарада тарихий фактлар, воқеалар, жараёнлар ва ҳодисаларни ижодий тушуниш ўтмишни йўқолган тарихий алтернативлар нуқтаи назаридан кўриб чиқишда маълумотни танқидий баҳолаш ва мураккаб муаммоли муаммоларни ҳал қилиш билан бирлаштирилади.

Худди шу тамойилни ўқувчиларга замонавийлик воқелигини тушуниш учун бериш, тафаккур жараёнида тарихий изланишларнинг прогностик функциясини янада кучайтиради. Масалан, 7-синф Ўзбекистон тарихи дарсларида Чингизхон босқини ёки Амир Темур лавлати ҳақидаги мавзуларни ўқишда "Чингизхон" ёки "Амир Темур"- қонли золимми ёки таниқли сиёсатчи?" биз тарихий белгилар синовларини стимуляция қилиш усулидан фойдаланамиз. Ўқувчилар олдиндан дарс режасини, адабиётлар рўйхатини олдиндан олишади, ҳимоя ёки айблов позициясини аниқлаб олишади. Берилган режа бўйича асосий саволлар ўқитувчи билан маслаҳатлашади.

Бизнинг фикримизча, бўлажак мунозарани олдиндан йўналтириш амалий эмас, чунки дарснинг ушбу шакли ўқувчиларнинг мустақил ижодий ишларини ўз ичига олади, улар тарихий билим ва фактлардан фойдаланиш, уларга баҳо бериш, ўз фикрларини ифода этиш ва қўллаб-қувватлаш қобилиятини намоён этадилар. Масалани ўрганиш услуби ёки муайян вазиятлар услубидан, масалан, 7- синф “Ўзбекистон тарихи” дарсидаги “Амир Темуր –марказлашган давлати асосчиси”, “Темурийлар салтанатининг инқирозга юз тутиши”, 9-синф “Ўзбекистон тарихи” дарсидаги "Туркистонда 1916-йилги воқеаларнинг аҳамияти ва оқибатлари", 11-синф “Ўзбекистон тарихи” дарсидаги "Ўзбекистоннинг Марказий Осиё мамлакатлари билан ўзаро ҳамкорлиги" мавзуларини ўзлаштиришда фойдаланиш мумкин. Танланган усул ҳақиқий вазиятларни таҳлил қилиш асосида билим жараёнини фаоллаштиришга ёрдам беради ва ўқувчиларнинг умумий коммуникатив ва интеллектуал салоҳиятини ривожлантиришга қаратилган. Биринчидан, жамоавий муҳокама бўлиб ўтади, кейин ҳар бир иштирокчи шахсий позициясини билдиради.

Кейс-стади услубининг ўзига хос хусусияти - бу ягона тўғри қарорнинг йўқлиги, қарор қабул қилиш алгоритминини танлаш ва шу билан бирга тадқиқот элементлари билан танишиш имконини беради. Бироқ, амалий тадқиқотлар, шунингдек, тарихий белгилар синовларини симуляция қилиш усули билан, агар ўқувчилар пухта тайёрланган бўлса, улар фақат керакли маълумотларни йиғибгина қолмай, балки барқарор алоқа ва мустақил ишлаш кўникмаларига эга бўлганда муружаат қилишлари мумкин.

Ўқувчилар "Тошкентда “Вабо исёни” мавзусини, "Туркистонда миллий озодлик ҳаракатларининг бошланиши ва унинг сабаблари” мавзусини ўрганишда мунозарада катта қизиқиш уйғотади. Гуруҳ ишининг ушбу интерфаол шакллари, улар давомида "ўтмишдаги муайян вазият моделлаштирилади, одамлар - маълум бир тарихий давр иштирокчилари ва кўпинча тарихий драма" ҳаётга кириб, "ҳаракат қилишади" [2], ўқувчиларнинг аналитик тафаккурини ривожлантиришга ҳисса қўшадилар. муқобил тарихий

танқидлар нуқтаи назаридан тортишув тизимини яратиш қобилиятини шакллантириш.

Ўтмишда содир бўлган воқеаларни оқилона баҳолаб, шу асосда ҳозирги кунга қараб, ўқувчилар билимга асосланган, қарор қабул қилишни ўрганадилар, ижтимоий муносабатларнинг субъектларига айланадилар. Таъкидлаш керакки, ўқув машғулотларини муҳокамалар, мунозаралар, ролли ўйинлар ва бошқалар шаклида ўтказиш, агар ўқувчилар бошланғич билимларга эга бўлган мавзулар бўйича олиб борилса ва танланган мавзулар юқори малакали деб таснифланмаса. Бундан ташқари, тарихий масалаларни кўриб чиқиш стратегияси аста-секин далилларни оддий баён этишдан муаммонинг кенгроқ баёнига ўтишни назарда тутиши керак.

Ҳар бир янги мавзу олдидан муаммоли савол бериш, унинг келгуси тақдимотини актуаллаштириш, уни идрок этиш ва тингловчилар томонидан талаб қилинадиган билимлар омили ўртасидаги қарама-қаршиликни йўқ қилади. Бундай ташкилот ёрдамида маъруза тингловчиларнинг когнитив фаоллигини рағбатлантирадиган, тадқиқот жараёнига тақлид қилиб, унинг махсус интеллектуал зўриқишини юзага келтирадиган диалогга айланади. Шу билан бирга, дарс давомида ўқитувчи ҳам, унинг ўқувчилари ҳам мунозаранинг асосий масалаларини илгари суришда фаол иштирок этишлари мумкин.

Ўқувчиларнинг тарих фанига қизиқишини оширишнинг яна бир усули бу лойиҳавий фаолият, бу тарихий ўтмишни ва унинг ҳозирги замон билан алоқаларини, тарихнинг яратувчиси сифатида ўзига хос мавқеининг аниқ шартлилигини тан олиш имкониятини чуқур англашга йўл очади.

Тарихий манбаларга таянмасдан тарихни ўрганиш тарихий воқеликни соддалаштирилган, яққол идрок этишига олиб келади, билиш жараёнини бегона интеллектуал лабиринтларда адашиб кетишга айлантиради. Шу муносабат билан, лойиҳалар устида ишлашда ўқувчилар тарихий архивларни сақлайдиган электрон манбалардан фойдаланишлари муҳимдир [3, 91-бет].

Хулоса, бундай фаолият жараёнида ўқувчилар у ёки бу тарихий вазиятни рационал ва ахлоқий позициялардан объектив равишда баҳолаш қобилиятини ривожлантирадилар, мулоқот кўникмаларини яхшилайдилар ва гуруҳ ишига ҳиссий жалб қилиш орқали бошқа одамларнинг фикрларини онгли равишда ҳисобга олиш ва қабул қилиш қобилиятини ривожлантирадилар.

Хаволалар рўйхати:

1. Абдурахманова Ж. Н. (2019). Тарих фанини ўқитиш усуллари ва уларнинг самарадорлиги // Та'лим, fan va innovatsiya. Т.: 1(4), 35-39.
2. Сағдиев А., Фузаилова Г., Ҳасанова М. Тарих ўқитиш методикаси. – Тошкент: ТДПУ, 2008. – Б. 37-47.
3. Уразова М.Б., Эшпулатов Ш.Н. Бўлажак ўқитувчининг лойиҳалаш фаолияти // Методик қўлланма. – Тошкент: ТДПУ Ризографи, 2014. 6,5 б.т.
4. Sobirovna, U. M. (2022). MODERN APPROACHES TO EFFECTIVE ORGANIZATION OF TECHNOLOGY LESSONS.
5. Sobirovna, U. M. (2022). DIDACTIC PRINCIPLES OF EFFECTIVE ORGANIZATION OF TECHNOLOGY LESSONS.
6. Sobirovna, U. M. (2022). TEXNOLOGIYA FANI MASHG'ULOTLARINI SAMARALI TASHKIL ETISHDA SHARQ MUTAFAKKIRLARI ASARLARIDAN FOYDALANISH. *World scientific research journal*, 9(1), 220-224